

108953

Slike
iz
štajerske zgodovine.

(Za slovenske štajerske šole)

Usled ukaza c. kr. ministrstva za bogočastje in uk z dne 12. svečana 1908, števil. 49.456/07, je dovoljeno rabiti to knjižico pri pouku v višjih razredih višje organizovanih splošnih ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom na Štajerskem.

V Gradcu, 1908.

Založila Ulr. Moser-jeva knjigotržnica (J. Meyerhoff).

Cena 20 vinarjev.

108953

Štajerska kronovina

meri 22.450 km^2 , torej je manjša od vzhodne sosednje dežele Ogrske (282.000 km^2) in Hrvaško-Slavonije (42.500 km^2), toda večja od ostalih sosednjih dežel kakor Dolenje Avstrije (19.800 km^2), Gorenje Avstrije (12.000 km^2), Salcburške (7150 km^2) ter Koroške (10.300 km^2) in Kranjske (10.000 km^2).

Štajerska šteje 1,370.000 prebivavcev, približno je 68% Nemcev in 32% Slovencev. Na enem km^2 prebiva povprečno 61 oseb.

Glavno mesto Gradec šteje 150.000 prebivavcev. Deželni barvi sta: zeleno-belo.

Opomba.

Podlaga tej zgodovinski učni knjižici so F. M. Mayerja «Bilder aus der Geschichte von Steiermark», toda izločeni so mnogi stavki in odstavki in nadomeščeni z zgodovino Južnega Štajerja. Zato izide ta knjižica, ki se je po želji učne uprave štajerske kronovine priredila za šole s slovenskim učnim jezikom, v popolnejši in za učne namene pripravnejši obliki.

Tisk «Zvezne tiskarne» v Celju .

N 1162 / 1950

1. Najstarejši prebivavci: Kelti in Rimljani.

Prvotni prebivavci Štajerske vojvodine, o katerih se nam zanesljivo poroča, so bili **Tavriščani** in **Noričani**. Pripadali so zelo razširjenemu **keltskemu** narodu. Prebivali so tudi v sosednjih deželah, v Avstriji, na Salcburškem in Koroškem. Zato so se te dežele zvale **Norik**. Štajerska ni imela v teh časih posebnega imena, marveč je bila del Norika.

Noričani niso bili divji narod. Bivali so po raztresenih pahištvih, seliščih in vaseh. Živili so se z živinorejo in s poljedelstvom. A bili so tudi spretni lovci. Lovili so razne lovske živali; zakaj takrat so se še klatili po gostih šumah medved, volk, los, jelen, bivol in divji mrjasec.

Noričani so izdelovali iz prirodnin raznovrstne izdelke. Iz ilovice in lesa so izdelovali posode za hišno gospodarstvo, iz ovčje volne so tkali trpežno domače sukno. Od drugih narodov so dobivali baker in kositer, ju topili in mešali ter izdelovali **bron**. Iz te kovine, ki se pozna po rumenkasto-rjavi barvi in zlatu podobnem lesku, so izdelovali orožje in okraske.

Kelti so tudi rudarili. Blizu Osoj (Osoje = Aussee) in v sosednji Gorenji Avstriji so pridobivali sol, ki so jo rabili sami in prodajali tudi

drugim narodom, ki niso imeli soli. Tudi srebro so kopali tu in tam in izplakovali zlata zrna, pomešana s prodom ali peskom nekaterih rek in potokov. Tudi te dragocene kovine so podelovali. Posebno važno pa je, da so zadevali na železno rudo, iz katere so izdelovali koristno železo. Sčasoma se jim je posrečilo iz železa izdelovati trdo jeklo; noriško jeklo je slovelo tudi med drugimi narodi, ki so ga visoko cenili in radi kupovali.

V keltski dobi je bila rimska država najmogočnejša v Evropi. Nje glavno mesto je bil **Rim**. Rimska država je bila republika; ondi ni vladal kralj, ampak zbor izvedenih in veljavnih mož, takozvani **senat** in dva uradnika — **konzula** — katera je vsako leto izvolila narodna skupščina.

Rimljani so bili silno bojeviti. Zadovoljili se niso samo z Italijo, ampak so sčasoma spravili pod svojo oblast tudi druge dežele; naposled so gospodovali vsem državam in pokrajinam ob Sredozemskem morju, in so vrhutega vladali še današnji Franciji. Rimljani so bili tudi podjetni in marljivi in njih trgovci so zahajali celo v alpske dežele. Prinesli so Keltom italjske pridelke, južno sadje in vino, pa tudi orožje in fino izdelane lepotine, katere so imenitni Noričani radi kupovali. Rimljani pa so nakupovali za svoje blago pridelke noriških dežel, posebno živino, kože, volno in sukno. Tako so alpski prebivavci z Rimljani dolgo časa živahno trgovali.

Ob času, ko se je porodil naš Zveličar, **Jezus Kristus**, se je v rimski državi mnogo

izpremenilo. Vladarstva se je polastil samovladar, ki je izpremenil ljudovlado v cesarstvo. Prvi cesar Avgust je sklenil, da bodi Donava severna meja rimske države; zato je bilo potrebno pokoriti doslej neodvisne Noričane. Poslal je v alpske dežele dobro oborožene in izvežbane vojake in tem se je v kratkem posrečilo pokoriti Noričane. Tako je postal Norik provincija rimske države.

Rimljani so gradili v Noriku trdne, široke ceste; nekatere so šle po dolinah, druge pa čez gorske klance in sedla. Ob cestah so ustanavljali zavetišča in poštno postaje, kjer je vedno stalo več pripravljenih konj, volov in oslov, da so prevažali rimske uradnike in druge odlične potnike. Postavljali so tudi ob cestah miljnike, ki so kazali razdaljo krajev. Mnogo Rimljanov, zlasti doslužnih vojakov in uradnikov, nadalje rokodelcev in trgovcev, se je naselilo med Noričani in iz nekaterih noriških krajev so se razvila večja mesta. Taka so bila: **Poetovio** (sedanji Ptuj), **Celeja** (sedaj Celje) in **Solva**, ki je stala blizu današnje Lipnice.

V teh mestih so zidali Rimljani iz trdo žgane opeke in mramorja, ki so ga lomili v domači zemlji, zlasti na Pohorju, mestne hiše, templje in kopališča, in napravljali vodovode, prekope in jarke. Premožnejši Rimljani so si gradili lepa stanovanjšča in vile s trpežnimi kurilnimi napravami in tlaki, ki so bili sestavljeni iz majhnih, raznobarnih kamenčkov. Takim tlakom pravimo mozaiška tla. V templjih in na mestnih trgih so postavljali iz mramorja izklesane kipe, svojim

pokojnikom pa nagrobne spomenike s podobami in napisi.

Za rimske vlade se je lepo razvilo po naših krajih poljedelstvo, živinoreja in rudarstvo. Rimljani so prinesli iz Italije vinsko trto in zasadi pri nas vinograde.

Trgovina z Italijo je bila prav živahna. Rimljani so celo prijetno dišeče planinske rastline (špajke) izvažali iz naših dežel.

Noričani so se sčasoma sprijaznili z rimsko oblastjo. Sprejeli so rimske šege in navade, da, mnogi Noričani so se celo odvadili materinščine in privadili latinskemu jeziku Rimljanov. Ta čas se je začelo po Noriku širiti krščanstvo, zlasti po mestih. Sčasoma so nastale v manjših krajih krščanske občine. Okoli leta 300. se omenja škof, ki je stoloval v Ptuju, in pozneje je bilo tudi Celje sedež škofa. Poganstvo in keltski jezik sta se vzdržala samo še pri gorjancih in samotnih doljancih.

2. Novi prebivavci: Nemci in Slovenci.

Noriška provincija je segala na severu do Donave. Ta je branila deželo pred napadi narodov, ki so prebivali na severu od te reke. Bili so Germani, pradedi današnjih Nemcev. Ta veliki narod se je delil v mnogo manjših plemen, izmed katerih so postali pozneje **Franki** in **Bajuvari** ali **Bavarci** imenitni. Germani so bili velike rasti in so imeli modre oči in plave lasi. Živel so zelo

preprosto; za delo so imeli sužnje; ti so gojili živino in obdelovali polje; Germani sami pa so se pečali z lovom in z vojno; zakaj bili so bojeviti in pogumni, da so drzno gledali smrti v obraz. Bili so pogani in častili so mnogo bogov, med katerimi je bil **Votan** najvišji.

Germani so skušali od časa do časa prestopiti mejo rimske države. Večje gibanje narodov pa je nastalo okoli leta 376., ko so pridrli iz Azije v Evropo sirovi in grozoviti Huni. Narodi, ki so bili tem divjakom na poti, so se jim morali ali pokoriti ter z njimi iti v vojno, ali pa so se oteli s tem, da so udrli v rimsko državo. Kmalu so bile vsakemu narodu meje pretesne. Ljudstvo je pritiskalo na ljudstvo in vse narode je gnala želja, da bi se iz mrzlih, severnih dežel preselili v solnčno, rodovitno Italijo.

To je bilo **preseljevanje narodov**. Rimljani so bili v teh bojih pobiti, ker niso bili toli krepki, da bi se mogli ubraniti grozovitnih sovražnikov. Tudi krščanski prebivavci Norika so mnogo trpeli radi napadov germanskih narodov; zato jih je mnogo sklenilo, zapustiti deželo ter si v Italiji poiskati novih stanovališč.

Okoli leta 500. se je glede bivališč narodov dvoje izpremenilo. Vzdignili so se germanski Franki, zapustili bivališča ob dolenjem Renu in se pomikali proti Franciji, katero so si tudi osvojili. Franki, ki so bili doslej še pogani, so pristopili katoliški cerkvi.

Ob istem času so se germanski **Bajuvari ali Bavarci** preselili v deželo, ki se še danes

imenuje Bavarska. Od tod so prodrli tudi na Gorenjo Avstrijo, Salcburško in Tirolsko ter se tam naselili. Tudi ti so bili še pogani, a so se istotako pokristjanili.

V njih deželi je nastalo več škofij, med katerimi je bila škofija v **Salcburgu** najimenitnejša.

Okoli 100 let pozneje so prišli v Norik novi prebivavci. Od vzhoda sem so pridrli v alpske doline **Slovenci** ter se razširili po vsem Noriku, a gosto so se naselili le v južnem delu, v severnem delu pa so bila njih selišča bolj raztresena. Dežela, ki so jo posedli, se je imenovala Karantanija ali Korotan. Iz te besede je nastala beseda Koroško.

Tekom stoletij so se Slovencem stare meje močno zožile. A še dandanes spričuje nenavadna oblika kmetских posestev v nekaterih sedaj popolnoma ponemčenih krajih, da so tod bivali Slovenci. Zakaj kjerkoli so ustanovili naselbino, niso delili zemlje v enako velike kmetije, ki bi ležale, kakor pri Nemcih razvrščene v pasove (proge), druga tik druge, ampak vse ozemlje je bilo razkosano na deleže raznih obrisov in različne velikosti, ki so bili brez reda in načrta raztreseni po naselbinskem okrožju.

Življenje po teh kmetских seliščih je bilo jako skromno, kajti poljedelstvo je bilo prav malo razvito. Še v 14. in 15. stoletju so imele cele vasi samo po en plug, marsikatera vas ni imela nobenega. Zato Slovenci niso mogli tako temeljito obdelovati zemlje, da bi jim leto za letom rodila obilno žetev. Morali so gozdove trebiti in laze

požigati; požarišče, ki ga je gnojil pepel, so potem samo površno rahljali s krampom in sejali v rodovitno prst prvo leto ozimino, drugo leto pa jarino. Toda ker je bila na tak način zemlja kmalu izsesana, se je vrstil na istem prostoru za njivo pašnik, dokler ni zrasla zopet gosta šuma.

Ko so se Slovenci preselili v sedanjo domovino, so še malikovali. V nebesnih prikaznih in prirodnih silah so se jim razodevali bogovi; med najmogočnejše so stavili gromovnika **Peruna**. Poleg glavnih bogov so častili celo vrsto nižjih bogov in boginj, kakor n. pr. vile, dobrohotna bitja, ki so živela ob potokih in studencih, v gozdovih in bregovih. Da bi jim bili bogovi naklonjeni in posebno, da bi odvrčali od njih zlobne nakane slabih bogov (besov), so zažigali Slovenci v njih slavo ob verskih praznikih **grmade** ali **krese**.

Slovenem se ni posrečilo, da bi si bili ustanovili veliko samostojno državo. Samo v vzhodnem delu Koroške je vladal slovenski knez, ob mejah pa so rušili večni navali krutih Obrov vsako državno zvezo. Ko so naposled od zahoda jeli pritiskati tudi Bavarci, se Slovenci niso mogli boriti proti dvema sovražnikoma in so se pokorili bavarskemu vojvodi, da bi se oteli vsaj obrskega jarma.

Ob tem času so si prizadevali salcburški škofje, pridobiti poganske Slovence za nauke Kristusove. Pošiljali so blagovestnike (misijonarje) v Korotan, ki so oznanjevali Zveličarjeve nauke, krščevali izpreobrnjence ter zidali kapele in cerkve. Na ta način so se pokristjanili sčasoma vsi Korotanci.

Najmogočnejši vladar frankovske države je bil **Karel Veliki**, ki je vladal od l. 768. do l. 814. Ta si je osvojil z vojsko velik del Italije in tudi Bavarci in Korotanci so se mu morali pokoriti. Ker so bili Slovenci v velikem delu Korotana le redko naseljeni, so kralj, njegovi nasledniki in pozneje nemški kralji, podarjevali poedine kraje, ki niso imeli pravega lastnika, bavarskim škofom, samostanom in plemičem. Največ zemlje je dobila škofija salcburška. Obdarjenci so pošiljali v slovenski Korotan svoje služabnike in delavce, ki so krčili gozdove, izsuševali močvirja, obdelovali zemljo, gradili za svoje gospode hiše in kmetska pohišta. Ščasoma so postali tudi Slovenci, ki so bivali poleg novih priseljencev, novim gospodom podložni. Ker se je priselilo čimdalje več Bavarcev, so se Slovenci Gorenjega in Srednjega Štajerskega ponemčili, ali pa so jih izpodrinili novi priseljenci. Toda mnoga slovenska krajevna imena po nemškem Štajerju so še danes priča, da je bila Gorenja in Srednja Štajerska nekoč slovenska zemlja. Celo južno od Drave, kjer so bili Slovenci bolj gosto naseljeni, so nastala tu in tam nemška selišča. Bavarci so se nastanili tudi ob vznožju graškega gradu. Ohranili so slovensko krajevno ime Gradec — Graz, a prideli so mu priimek «Bavarski Gradec» — Bayrisch-Graz.

Tako so nastopili v Noriku in s tem tudi na Štajerskem po preseljevanju narodov in v naslednjih časih novi prebivavci: v severnem delu približno do Drave so bivali Nemci, namreč Ba-

varci in Franki, na jugu zvečine Slovenci. Ona dva naroda, ki sta prej bivala na Štajerskem, sta do-
cela izginila in od tega, kar sta stvarila, so ostali
le malenkostni ostanki. Več teh ostankov so spravili
le slučajno na dan: pri oranju, pri zgradbi kake
hiše ali železnice. Našli so orodje in lepotine,
svetilke iz ilovice, skudelice in steklenice, orožje
iz bronu in železa, uhanu in prstane, zapestnice,
igle iz bronu, zlata in srebra, denar, kipe, milj-
nike, nagrobne spomenike, sarkofage (mrtvaške
rakve iz kamenu) in žare. To so posode iz ilo-
vice in kamenu, napolnjene s pepelom. Rimljani
so namreč svoje mrliču sežigali ter shranjevali
njih pepel. Ti ostanki iz prošle dobe se hranijo
v muzejih. Največ se jih nahaja v **Joaneju** v
Gradcu in v **Narodnem muzeju** v Mariboru.

3. Ime Štajersko.

Travngavci in Babenberžani kot vladarji Štajerske.

Posamezna germanska plemena, ki so bivala
vzhodno od Rena, so združili mogočni vladarji
v eno državo, takozvano **nemško državo** ali
Nemčijo. K tej je pripadala tudi naša Štajerska,
a takrat še ni bila dežela za se, marveč del voj-
vodine Koroške. Vzhodnji sosedi naše dežele so
bili **Madjari** ali Ogri, ki so večkrat ropali in
plenili po Nemčiji. Da bi se jim to zabranilo, so
postavili nemški kralji (ki so bili zajedno tudi
rimski cesarji) v mejnih krajinah (markah) **mejne**

grofe. Taka marka ali «granica» je bila tudi v pokrajini ob srednji Muri. Prvi mejni grof te marke je bil «Markvard»; bival je v nekem gradu ob Muri. Za njegovih naslednikov se je razširila ta marka čez Srednje in Gorenje Štajersko. Imenovali so jo marko vojvodine koroške ali koroško marko. Leta 1055. je bil nemški cesar grofa **Otakarja**, ki je bival v gradu Štajerju na Gorenjem Avstrijskem, postavil za mejnega grofa koroške marke. Ta je imel tudi obsežna posestva v pokrajini ob Travni ali v Travngavu in zato so imenovali njegov rod **Travngavce**.

Kot mejni grof je bil Otakar samo služabnik Nemčije. Ker pa so njegovi nasledniki ostali v službi in pridobili velika posestva na Spodnjem Štajerskem in onstran Semernika, so postali tako mogočni, da so jih uvrstili med državne kneze. Potem je prišlo v navado, da so imenovali koroško marko in njih posestva na Spodnjem Štajerskem in v okrožju Semernika deželo štajerskih mejnih grofov ali **Štajersko**.

Tako so postali Travngavci naši deželni knezi. Izmed Travngavcev je najdalje vladal mejni grof Otakar III., namreč od 1129. do 1164. l. Naslednik mu je bil sin, ki se je imenoval tudi Otakar. Mučila ga je neozdravna bolezen. Takrat je vladal Nemčiji mogočni nemški cesar Friderik I. s priimkom «Rdečebradec». Ta je bil našemu mejnemu grofu tako naklonjen, da je proglasil l. 1180. Štajersko za **vojvodino**. Toda prvemu vojvodu štajerskemu, **Otakarju**, ni bilo usojeno dolgo življenje. Globoka žalost ga je

navdajala, ko je mislil na to, da bi utegnila priti dežela po njegovi smrti v tuje roke. Sklenil je torej nakloniti vse svoje posestvo svojemu stričniku, avstrijskemu vojvodu **Leopoldu V.** iz sloveče rodovine Babenberžanov. Avgusta meseca leta 1186. sta se sešla oba vojvoda, Otakar in Leopold, na Jurjevi gori, nekem gričku blizu gorenjeavstrijskega mesta Ennsa, in ondi je postavil štajerski vojvoda svojega stričnika za dediča svojih posestev in podložnikov. Otakar je živel še šest let; umrl je l. 1192., komaj 29 let star. Ž njim je odmrta imenitna in mogočna rodovina, ki je zedinila razne pokrajine v Štajersko in mu nadela ime.

Štajersko se je razcvitalo. Glavno mesto mu je bil Gradec. Plemenitaši so imeli po deželi mnogo bivališč in gradov, okolo katerih so nastala selišča. Tudi več samostanov se je ustanovilo. Okolo l. 1000. je ustanovila odlična rodbina Araboncev nunski samostan **GöB** pri Ljubnem. Leta 1074. je ustanovil salcburški nadškof Gebhard na posestvih, ki jih je cerkvi podarila pobožna koroška grofinja Hema, benediktinski samostan **Vodomot** v Aniški dolini.* Leta 1128. je mejni grof Leopold Štajerski ustanovil cistercijenski samostan **Rein** blizu Gradca. Več samostanov je nastalo za časa mejnega grofa Otakarja III. kakor **Gornjigrad** l. 1140. na Spodnjem, in **Seckau** na Gorenjem Štajerskem. Ta mejni grof je nastanil leta 1164. v samotni dolini pri Konjicah na Spodnjem Štajerskem menihe strogega reda kartuzijancev;

* Nemci so prekrojili to slovensko ime v «Admont».

tako je nastal samostan v **Žičah** (Seizkloster). Enak samostan je krški škof Henrik ustanovil leta 1173., imenovan **Jurjev klošter**, v okraju Laškega trga.

Vsem tem samostanom so se podelila pri ustanovitvi večja posestva; menihi so bili tako spretni gospodarji, da so bili drugim posestnikom v izgled. Skrbeli so vrhutega še za božjo službo, poučevali v samostanskih šolah mladino ter stregli v bolnišnicah siromakom in bolnikom.

Ko je poslednji Travgavec Otakar umrl, je postavil nemški kralj Henrik VI. Babenberžana Leopolda V. za vojvodo Štajerske, ali kakor se je takrat rekalo, podelil mu je to deželo v fevd. Novi vojvoda je prišel še poleti leta 1192. v Gradec in na trgu pred cerkvijo sv. Ilja (sedanjo stolno cerkvijo) so mu deželni velikaši prisegli zvestobo. Toda ni dolgo vladal. Ko je na dan sv. Štefana (26. dec.) leta 1194. jezdil s svojim spremstvom v okolico, mu je zdrknil konj po ledenih tleh in vladar si je zlomil desno nogo. Ukazal jo je odrezati, toda zdravniki so takoj spoznali, da ni več knezu pomoči. Umrl je zadnji dan tega leta.

Naslednik mu je bil na Štajerskem drugi sin **Leopold VI.**, ki je malo potem prevzel tudi v Avstriji vladarstvo. Bil je miroljuben in pravičen knez; vladal je tako dobro, da so mu prideli priimek «Slavni». Ta čas sta obrt in trgovina tako cveteli, da so štela mesta mnogo premožnih meščanov. Največje trgovinsko mesto je bilo takrat pomorsko mesto **Benetke** v Italiji, ki je

trgovalo z velikimi mesti jutrovskih dežel. Z Benetkami so imeli tudi avstrijski in štajerski trgovci kupčijo. Najimenoitnejša cesta je peljala z Dunaja čez Semernik, po dolini reke Murice v Bruck, potem ob Muri navzgor čez Ljubno in Judenburg in sedlo Neumarkt na Koroško in nadalje v Italijo. Da bi se dvignila kupčija tudi na Spodnjem Štajerskem, je dal vojvoda l. 1224. zgraditi čez Savo kamenit most ob izlivu Savine in ondi je nastal pozneje kraj **Zidani most**.

Vojvoda Leopold je bil tudi prijatelj umetnosti, zlasti pesništva; rad je pogostil na svojem dvoru na Dunaju pesnike in pevce. Tudi v naši deželi so takrat gojili in slavili pesništvo.

Ko je vojvoda leta 1230 umrl, mu je nasledoval sin **Friderik II.**, kateremu so vzdeli priimek «Bojeviti», zakaj bil je zelo bojaželjen in se je večkrat vpletel v vojne. Leta 1246. je nastala vojna z Ogrji in vojvoda je bil smrtno ranjen v bitki ob reki Litavi na Dolenjem Avstrijskem (nedaleč od Dunajskega Novega mesta). Ž njim je odmrll moški rod Babenberžanov, ki so 54 let vladali štajerski deželi.

4. Rudolf Habsburški.

Ker vojvoda Friderik II. ni zapustil potomcev, sta bili deželi Avstrijsko in Štajersko po njegovi smrti brez vladarja. Bili so takrat žalostni časi, zakaj mnogi mogočni gospodi so pozabili na svoje dolžnosti in so množili svoje imetje na škodo slabših. Da se zopet naredi javni red v

državi, je duhovna in posvetna gosposka avstrijska izvolila češkega kraljeviča **Otakarja** za vojvodo. Štajerci pa so bili prisiljeni, priznati za svojega gospoda mogočnega ogrskega kralja Belo IV. Ta je imenoval za namestnika na Štajerskem deželnega glavarja. A ogrski kralj se ni vedel priljubiti Štajercem; ko jim je vojvoda Otakar obljubil pomoči, so izgnali prevzetne in ošabne Ogre iz dežele in priznali avstrijskega vojvodo Otakarja za deželnega gospoda. Ta je postal medtem tudi češki kralj in kmalu je poddedoval Koroško in Kranjsko. Tako je vladal veliki državi. Vladal je modro, zakaj varoval je samostane, meščane in kmete. Plemenitaši pa ga niso ljubili, kajti proti njim je bil strog. Ko se mu je nekoč sporočilo, da se namerava plemeniti **Seifrid Marenberški** vzdigniti proti svojemu vladarju, ga je dal ujeti in k smrti obsoditi.

Nemčija je bila tako kakor brez kralja. Vladala je povsod pestna pravica, t. j. surova sila. Roparski vitezi so prežali na popotnike, plenili trgovske ladje in tovarne vozove; trgovce pa so zapirali in jim izvijali visoko odkupnino. L. 1273. so se vendar zbrali volilni knezi ter izvolili grofa **Rudolfa Habsburškega** za nemškega kralja.

Ta je bil iz stare, slavne rodovine, ki se je imenovala po rodbinskem gradu **Habsburg** (Habichtsburg — jastrebji grad), ki še dandanes stoji na griču ob reki Ari v Švici. Grof Rudolf je imel v Švici in v sosednjih deželah velika posestva; slovel je kot pogumen, prijazen in po-

božen gospod. Ko je bil nekoč na lovu, je srečal v gozdu duhovnika, ki je hitel z Najsvetejšim k bolniku; toda ni mogel črez deroč potok, ker je bila narasla voda odnesla brv. A grof ga je posadil na svojega konja, da se ne bi zakesnil s svetim opraviлом. Drugi dan je privedel duhovnik konja na grad, toda Rudolf ga ni hotel vzeti nazaj, rekoč: «Nikoli več ne zasedem za boj in lov konja, ki je nosil mojega Zveličarja!»

Novi vladar nemške države je pozval kralja Otakarja, naj vrne dežele Avstrijsko, Štajersko, Koroško in Kranjsko, katerih se je bil polastil za medvladja. Ker se je pa temu uprl, mu je napovedal Rudolf Habsburški leta 1276. vojno. Privedel je svojo vojsko na Avstrijsko in prišel do Dunaja. V tem času se se zbrali najimenitnejši plemenitaši štajerski, med njimi Vulfing Štubenberški, Herand Wildonski in Oton Liechtensteinski v samostanu Reinu in so sklenili z združenimi močmi potegniti se za novega kralja ter žrtvovati zanj življenje in imenje. Na to so zbrali svoje vojake in izgnali Otakarjevega namestnika iz dežele. Češki kralj je moral radi tega skleniti mir ter odstopiti Avstrijsko, Štajersko, Koroško in Kranjsko Rudolfu.

Kralj Rudolf je izdal na to zakon, s katerim je napravil v štajerski deželi red in mir. Kralj Otakar pa se je med tem pripravljal na nov boj, da bi si zopet osvojil izgubljene dežele. Z dobro oboroženo vojsko je udaril l. 1278. v Dolenjo Avstrijo, kjer se mu je pri Suhih Krutih (Dürnkrut) postavil Rudolf v bran. V njegovi vojski so bili

tudi Štajerci, zbrani okolo zelenega prapora (zastave), na katerem je bil beli panter. Zjutraj 26. avgusta se je vnela bitka in je trajala do solnčnega zahoda. Otakar se je bojeval liki lev, dokler se ni zgrudil pod njim konj. To priliko je baje porabil neki sorodnik umorjenega Seifrida Marrenberškega, ter zadal kralju smrtni udarec. Mnogokrat ranjen je ležal prej tako ponosni in slavni češki kralj v prahu in krvi in ganjen je stal kralj Rudolf pred zavratno umorjenim in oskrunjenim mrličem. Ukazal ga je oprati in prepeljati na Dunaj. — Bitke na Moravskem polju, ki je določila usodo Avstrije, so se udeležili skoro vsi narodi sedanje Avstrije, in prvokrat so tu prelili i Slovenci kri za habsburški rod.

Kralj Rudolf je potoval h koncu septembra 1279. na Štajersko. Preko Hartberga je prišel v Gradec, od koder je jezdil v Judenburg. Čez Zeiring in Vodomot (Admont) se je napotil v Linc. Pozneje je sklenil postaviti na Avstrijskem in Štajerskem svoja sina **Albrehta** in **Rudolfa** za vojvoda. Toda duhovska in posvetna gosposka je prosila kralja, naj bi jim dal samo enega gospoda, češ: dvema gospodoma je težko služiti. Zato je podelil kralj leta 1283. obe deželi sinu Albrehtu I.

Od tega časa vlada hiša **Habsburška** na Avstrijskem in na Štajerskem.

Kralj Rudolf je uporabil ostali čas svojega vladanja v to, da je naredil red v Nemčiji. Večkrat je sam razsojal pravde, branil siromake, zatiral roparske viteze, jih vtikal v ječe ali pa

jih je dal usmrtiti in razdejati njihove gradove. Pa kakor je bil Rudolf strog proti hudobnežem, tako milo je ravnal s poštenjaki. Zato so vsi globoko žalovali po pravičnem in priljudnem vladarju, ko je leta 1291. zatisnil oči.

5. Habsburžani in celjski grofje.

Nasledniki Albrehta I. so spojili z Avstrijo in Štajersko še druge dežele, namreč Koroško in Tirolsko, pozneje Goriško in Istrijo in l. 1526. tudi veliki državi Ogrsko in Češko z Moravsko in Šlezijo. Štajerska je bila torej del zelo velike države, ki so jo leta 1804. proglasili za cesarstvo in ki se danes imenuje «Avstrijsko-ogrška monarhija».

Habsburška rodovina je dala štajerski deželi mnogo vrlih vladarjev. Od 1406. do 1424. leta je vladal vojvoda **Ernest Železni**. Ta priimek so mu vzdeli zategadelj, ker je bil pogumen vladar in telesno nenavadno krepek. Leta 1411. se je odpravil pod imenom grof Aflenski v Krakovo na Poljskem, kjer se je poročil z mazovsko princesinjo Cimbarko (Zimburgis). Mlada gospa je bila soproga vredna družica glede na blago srce in telesne moči. Bila je baje tako močna, da je brez posebnega navora prelomila podkev in peljala težko naložen voz.

Vojvoda Ernest je umrl l. 1424. Pokopali so ga v samostanu Reinu, kjer še stoji njegov spomenik.

Nemški knezi so nato izvolili njegovega sina, vojvodo **Friderika V.**, za kralja. Leta 1452. se je napotil z velikim spremstvom v Rim, kjer ga je papež okronal za nemškega cesarja. Kot nemški cesar se imenuje Friderik III. Vladal je dolgo, namreč do leta 1493. Bil je miroljuben in prijatelj stavbarstva. V Gradcu je dal nanovo sezidati prestolni grad, podreti pa župno cerkev sv. Ilja in na nje mestu zgraditi stolno cerkev.

Cesar Friderik III. bi bil rad ohranil svojim deželam mir, a to se mu ni posrečilo; proti svoji volji se je zapletel često v boje.

V tem času so bili celjski grofje najmogočnejši. Bili so stari plemiči; njih rodbinski grad je bil **Žovnek**, čigar razvaline se nahajajo blizu Braslovč v Savinjski dolini. Ko je l. 1322. odmrl moški rod grofov Heunburških, so si prilastili njih obsežna posestva in pridobili celjsko grajsko graščino in mesto Celje. Ta posestva so sčasoma pomnožili z novimi, naposled so bili gospodarji sedemdesetim velikim posestvom, ki so bila raztresena po Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Hrvaškem. Tako obogatelemu rodu je cesar Ludovik Bavarec l. 1341. podelil grofovstvo in Friderik Žovneški je bil prvi grof celjski. Celjski grofje so stopili v sorodstvo z najuglednejšimi grofovskimi in knežjimi, da celo s kraljevskimi rodbinami; sloveli so tudi kot podjetni in hrabri vojskovodi. Grof Herman II. je spremljeval kralja **Sigmunda** v turški vojni. Ta čas so pretili Ogrski zelo nevarni sovražniki krščanstva, **Osmani** ali **Turki**. Bili so Mohamedovi verniki (mohamedanci)

in so si hoteli osvojiti Ogrsko. Kralj Sigmund jim je šel nasproti z dobro oboroženo vojsko, v kateri je bil tudi grof Herman II. z mnogimi pogumnimi vitezi.

Blizu mesta **Nikopola** ob spodnji Donavi se je leta 1396. bila bitka, v kateri so bili kristjani do dobra potolčeni. Le težko sta se rešila kralj Sigmund in njegov zvesti spremljevalec grof Herman, ki sta na ladji bežala po Donavi v Črno morje in se po raznih nevarnostih vrnila v domovino.

Iz hvaležnosti je podelil kralj celjskemu grofu Medžimurje z mestom Čakovcem, Zagorje ali Žeger, ki se drži Južne Štajerske, in se poročil z njegovo hčerjo Barbaro. Grof Herman je bil silovit in ošaben mož. Dal je sina Friderika II., ki se je poročil z hrvaško gospodičino Veroniko iz Desenic, zapreti v celjski grad, sneho pa v kopeli zadušiti na gradu ostrviškem v savinjski dolini (1427). Ko je bil Sigmund izvoljen za nemškega kralja, je l. 1436. povzdignil celjske grofe v državne kneze. Toda slava celjskih grofov ni trajala dolgo. Hermana II. vnuk je bil grof **Ulrik II.** Ta je postal svetovavec mladega ogrskega kralja Vladislava Posmrtnika, ki je Celjana imenoval za vrhovnega poveljnika svoje vojske na Ogrskem.

Toda s tem imenovanjem so bili užaljeni ogrski velikaši; sovražili so prevzetnega tujca in mu stregli po življenju. Ko je prišel kralj Vladislav z grofom Ulrikom l. 1456. v Beligrad, v današnje glavno mesto srbsko, da bi začel vojno proti Turkom, so sovražniki grofa Ulrika napadli

in umorili. Mrtvega Ulrika so pripeljali v Celje, in ga položili v minoritski cerkvi v krsto. Ko so spuščali mrliča v grobnico (žrf), je raztrgal klicar celjsko zastavo in zlomil grofovski grb ter glasno in tužno trikrat zaklical: «Danes grof celjski in nikdar več!» t. j. celjskih grofov ni več. Skoro vsa posestva celjskih grofov si je osvojil cesar Friderik III. s pomočjo hrabrega Vitovca in podporo zvestih Štajercev in Kranjcev. In zopet je postal habsburški vladar gospod velikemu delu Slovencev.

6. Slovenske kmetske vojne.

Odkar so zavladali Habsburžani štajerski deželi, so bili kmeti podložni duhovski ali posvetni gosposki. Nesvojni kmeti niso smeli po svoji volji ravnati s svojim posestvom in se naseljevati, koder so hoteli, zakaj kmeti in kmetije, oboje je bilo last zemljiških gospodov. Sodile so jim graščinske gosposke in nekatere so imele celo pravico obsojati jih na smrt. Vsi kmetski podložniki so bili dolžni gosposki opravljati davščine: dajali so ji razne pridelke in domače živali kakor žito, kuretino, jajca, jagnjeta, predivo i. dr., ali pa gotov denar. Vse te davščine so sploh imenovali **desetino**. Poleg tega so **tlačanili** graščakom, t. j. obdelovali so brez plačila graščinska polja, postavljali graščinska poslopja in za graščinskimi lovci nosili mreže, ribnjače, pasti in druga lovila.

Hudi časi so napočili kmetom ob koncu petnajstega in začetku šestnajstega stoletja. Turki so skoro neprestano napadali slovenske dežele, pustošili polja in travnike in požigali poslopja in hiše. Vrhutega so graščaki prezirali zapisane pravice (stara pravda) slovenskih kmetov in jim samolastno nakladali nove davščine in nenavadno tlako. Videti je bilo, da jih hočejo graščaki vklemiti v najtežji jarem sužnosti. Zato so leta 1515. sklenili kmeti Južnega Štajerja, Kranjske in Koroške zvezo (punt, puntar) in zgrabili za orožje. Pri **Konjicah** so imeli velik zbor, na katerem so sestavili svoje tožbe in pritožbe in jih izročili poslancem štajerskega deželnega glavarja Sigmunda pl. Dietrichsteina, naj jih sporoče cesarju. Med tem se je raznesla govorica, da se cesar z njimi zlaga, in pogumno so udarili na graščake. Osvojili so si mesto in grad Brežice, Podsedo, Bizeljsko, Studenice i. dr. ter jih dobro oplenili. Nato so notranjeavstrijski velikaši oborožili vojsko in ji postavili na čelo poveljnika Jurija pl. Herbersteina. Ta je z dobro oboroženimi konjiki premagal kmetske čete pri Vuzenici, Celju in naposled pri **Brežicah**. Nato je cesar Maksimilijan I. ukazal, naj se tožbe in pritožbe tlačanih kmetov preiščejo; a temu so se uprli ošabni graščaki. Naložili so kmetom celo nove naklade in uporniki in njih potomci so plačevali za «večno kazen» dolgo let tako zvani «puntski krajcar».

Še hujši upor je bil l. 1573. na Spodnjem Štajerskem. Fran Tachi, ki je imel deželnoknežjo

graščino Stattenberg blizu Ptuja v zakupu, je tako nesramno in neusmiljeno odiral podložne kmete, da so se ti dvignili in združili z vpornimi kmeti okoli Planine, Laškega trga in graščine Suseda na Hrvaškem. Njih vojvoda je bil **Elija Gregorič**. Toda **Juri pl. Schrattenbach**, poveljnik stanovskih vojakov, je premagal in razkropil kmetske čete pri **Piljstanju**. Nadvojvoda in deželni knez Karel je nato ukazal odpraviti krivice, a vzlic temu so se razmere podložnih kmetov le malo izboljšale. Zato so se spodnještajerski kmeti l. 1635. zopet uprli in opustošili gradove svojih tlačiteljev. Cesarska vojska je sicer zatrla upor, a vlada ni kaznovala onih graščakov, ki so velike krivice delali svojim podložnikom. Še le za cesarice Marije Terezije so se tužne razmere slovenskih kmetov nekoliko izboljšale.

7. Tri nadloge na Štajerskem.

Na zunanji strani graške stolne cerkve je velika podoba, ki kaže tri nadloge, ki so zadele štajersko deželo leta 1480. Poleg je napis, ki pravi nekako sledeče: «Leta 1480., na dan vnebovzvetja naše ljube Gospe, so bile v Gradcu tri božje šibe: kobilice, Turki in kuga, vsaka tolika, da je bilo groza. Bodi nam Bog milostljiv!»

Te tri nadloge so že v prejšnjih časih razsajale po deželi, toda vsakokrat le posamez. Vsaka teh nadlog je bila že velika nesreča; tem več so trpeli prebivavci, ko so se vse tri nadloge pojavile hkrati.

Kobilice so bile često tolike, kakor senice in liščki, priletele pa so v taki množini, da so liki velik oblak zakrile solnce. Priletele so, kakor vojaki v rednih vrstah in pokrile tla več milj na okoli. Požrle so vso setev, proso, seno in travo do zadnje bilke in se vzdignile iz dotičnega kraja šele naslednji dan, ko je solnce posušilo njih z vlago in roso obtežena trupla. Če so jih ljudje pokončali, so gnila trupla okužila zrak. Okoli l. 1306. so baje napadle kobilice hlapca nekega celjskega barona, ga usmrtilo s konjem vred in do kosti oglodale.

Tudi **črna kuga** je strašila često po naši deželi in se jako hitro razširila, kajti takrat se ni v mestih in vaseh dovolj skrbelo za snago, celo zdravniki niso poznali lečila proti tej hudi bolezni. Kuga je razsajala včasih tako grozno, da so izumrli vsi prebivavci kake ulice ali kakega kraja. Ko je bolezen ponehala, so zgradili oni, ki so preživeli to hudo bolezen, iz hvaležnosti kapele, kamenite stebre in križe (kužna znamenja).

Več stoletij so bili **Turki** najgrozovitejši sovražniki kristjanov. Tem ni bilo samo za Ogrsko, marveč so hoteli tudi Kranjsko, Štajersko in Avstrijsko podjarmiti, kristjane pokončati in prebivavce prisiliti, da sprejmejo njih in Mohamedovo vero.

Prvič so pridrli na Štajersko koj po bitki pri Nikopolu l. 1396., požgali Ptuj ter odvedli mnogo kristjanov v sužnost. Leta 1480. so prihruli na Kranjsko, pomikali se skozi Koroško in dospeli pri Brežah (Friesach) na Štajersko. Šli so

črez Judenburg, Ljubno in Bruck proti Gradcu, pa tudi postranskim dolinam niso prizanesli. Povsod so morili prebivavce, požigali hiše ter uropali, kar so mogli nesti s seboj. V graški okolici so razdejali gosposke hiše in kmetska pohištva, meščane pa je varovalo trdno obzidje. Pri Radgoni so pobegnili sovražniki iz dežele.

Da bi drug drugemu sporočili, da je prihrumel Turek, so zažigali prebivavci na hribih velike grmade, ki so jih imenovali **krese**. Ž njimi so opozarjali prebivavce bližnje in daljne okolice, naj spravijo imetje pravočasno na varno in naj zgrabijo za orožje. Zajedno pa so naznanili tudi svojim sosedom, da se bliža Turek. V nekaterih krajih so sezidali okoli cerkve obzidje, ali pa so zgradili branike, kamor so se zatekali, ko se je bližal sovražnik. Take trdnjavnice so imenovali **tabore**. Da bi se postavili v bran, se je sklicala vojska. Vsak graščak je oborožil po premoženju ali številu podložnikov krdelce jezdecev ali pešcev ter jih poslal na zbirališče. Ker so za obrambo rabili tudi novce, so v ta namen večkrat pobirali davke.

Zadnjikrat so Turki leta 1532. napadli našo deželo z veliko vojsko. Takrat je vladal na Štajerskem in v drugih avstrijskih deželah kralj **Ferdinand I.** Velika turška vojska se je pomikala skozi Ogrsko in si hotela osvojiti Dunaj, toda blizu štajerske meje se je obrnila ter vdrla na Štajersko. Turki so drli črez Friedberg in Hartberg v Gleisdorf ter ga upepelili. Potem so se drevili proti Gradcu, toda mesta niso oble-

gáli, marveč so jo mahnili mimo po Rakovnici in črez Št. Peter in Liebenau k Muri.

V poznejšem času se je pripovedovalo, da so Gradčani, ko so se približali Turki, mesto zapustili ter se umaknili na Grad (Schloßberg). Turki so baje obkolili mesto in njih vodja je stanoval v palači grofa Saurava v gorenji ostrogarski ulici (Sporgasse). Hotel si je osvojiti grad na mestnem griču; ko je nekega dne sedel pri obedu, mu je topovska krogla, ki je prifrčala iz Grada, izbila pečenko s sklede; nato je sklenil oditi. Na ta grozni čas spominja tudi podoba Turka, ki molí iz majhnega okna pod streho Sauravove hiše. Turki so jo mahnili črez Lipnico pred Maribor ter ga oblegali. Toda meščani so se branili tako pogumno, da je Turkom upadel pogum, in so odšli. Obrnili so se proti Ptuj, kjer so prestopili mejo. Mnoge manjše čete, ki so se odcepile od glavne vojske, so ropale in požigale do Celja in še dalje in so prizadele vsej Spodnji Štajerski veliko revščino in bedo.

8. Gradovi in stare plemeniške rodbine.

Plemeniti gospodi, grofi in vitezi, so bivali v srednjem veku po **gradovih**, ki so stali povečem na gričih in strmih pečinah, le redkokdaj v dolinah. Majhni gradovi (gradiči) so imeli samo trden stolp, v katerem je bilo le malo stano-

vališč. Veliki gradovi pa so imeli več poslopij in mnogo prostorov.

Po poti, ki je peljala po ovinkih navzgor, si prišel najprej do jarka in tega si prestopil, ko je vratar spustil navzdol vzdigljivi most. To je bil most, ki so ga na verigah vzdigovali in navzdol spuščali. Skozi vrata si prišel v prostor, kateremu so rekali zagradišče; nato si stopil še skozi druga vrata in bil si v grajskem dvorišču. Tu je stal štirioglat stolp, ki se je dvigal nad vsa druga poslopja. V spodnjem prostoru je bila shramba za razne stvari in tudi grajska ječa, v katero so zapirali ujete sovražnike ter jih tako dolgo ječili, dokler jih niso odkupili prijatelji ali sorodniki. V gorenjem delu stolpa pa je stanoval grajski stražar, ki se je oziral po vsej okolici. Zatrobil je v rog, kadar so se bližali gradu sovražniki ali mirni sosedi. Poleg stolpa je bila navadno kapnica ali šterna na kolo in košata lipa ji je delala senco.

Drugo veliko poslopje je bila **palača**, v kateri so bila stanovišča in viteška dvorana, kjer se je ob praznikih shajala grajska gospoda s povabljenimi gosti.

Pohišje v stanoviščih je bilo kaj preprosto. Sedevali so na lesenih klopeh in stolih, katere so pogrinjali s preprogami. Velike peči (komin) so grele po zimi le malo, in ker so imeli spočetka malokje steklena okna, so ob hudem vremenu zapirali oboknice. V sobah so si svetili z voščenimi svečami, v izbah poslov pa s treskami.

V ženskih sobanah je gospodinjala grajska gospa hčeram in služabnicam. Prele so in tkale, šivale in vezle, izdelovale sebi obleko in pisane vojne suknje vitezom ter preproge za altar grajske kapele.

Grajski gospodje so oskrbovali graščinska posestva. H gradu so pripadale vasi, gozdovi, vinogradi in ribniki v okolici. Kmetije niso bile lastnina kmetov, ampak ti so imeli samo užitno pravico. Zato pa so morali grajskemu gospodu dajati del letine, nekaj žita, lanu in vina kot desetino.

Veliko veselje so imeli grajski gospodi z lovom, ki pa je bil takrat zelo nevaren. Zakaj po gozdih so se klatili še medvedi, volkovi in divji mrjasci; a ker še takrat niso imeli pušek, so streljali in lovili divjačino s pušicami, z lovskimi sulicami ali z meči.

Pozneje so graščaki zapustili gradove in si zgradili nove v dolini ali pa ob vznožju gradišča, ali pa so se preselili v mesto. Zapuščeni gradovi so razpadli in so sedaj razvaline. Take nahajamo po vseh delih dežele. Na Spodnjem Štajerskem: **Celjski stari grad**, **Rifnik** pri Sv. Juriju ob južni železnici, **Dolnji grad** pri Ljutomeru itd. Nekatero gradove so pozneje prezidali in so še danes v dobrem stanju, tako **Vurberg** pri Ptujju, **Planina**, **Podčetrtek**, **Gornji Murek**. Največji in najlepši vseh gradov je **Riegersburg**, ki se je imenoval sprva Rudigersburg. Ta grad, ki stoji na visoki, strmi pečini in je obkoljen z močnim zidovjem in globokimi jarki, je bil trdna

bramba proti Turkom in Ogrom, ki so večkrat pridrli v našo deželo. Grad Riegersburg je tako obsežen, da prideš šele skozi sedmero vrat v pravi grad, ki se mu pravi Kronek. Grad Riegersburg je še danes priča slavne preteklosti.

Od plemenitih rodov, ki so stanovali v gradovih, so **Eppenšteinci** najstarejši. Bili so tudi vojvodi koroški, in so imeli obsežna posestva, a odmrli so že leta 1122. Iz stare slovenske rodovine so bili grofi **Pfannberški**, ki so bivali v gradu Pfannbergu blizu Frohnleitna. Gospodje **Stubenberški** so se imenovali po svojem gradu pri Herberšteinu v okraju Hartbergu; na gospode **Wildonske** spominja razvalina blizu istoimenovanega trga. Imenitni so bili gospodje **Ptujski**, grajski grofi v Ptuju, ki so imeli obsežna posestva na Podravju in v zahodnem delu Slovenskega Štajerja. Mlajši plemeniti rodbini večjega pomena sta bili rodbini **Herberstein** in **Eggenberg**. Sedež prvih je bil grad Herberstein pri Videžu (Weiz). Eggenberžani so bili meščani v Radgoni, ki so postali vsled kupčije in trgovine bogati in ugledni. Najprej so postali baroni, pozneje pa jih je cesar povzdignil v knežji stan. Eden njih je sezidal grad Eggenberg pri Gradcu. Najbolj sloveča plemenita rodovina na Gornjem Štajerskem so bili **Liechtensteinci**, ki so imeli gradova Liechtenstein in Frauenburg. Izmed članov te rodovine je bil najbolj znan, okoli l. 1200. rojeni **Ulrik**, ki je bil sloveč vitez in pesnik. Rad je potoval s svojim spremstvom in zahteval povesod, kjer se je ustavil, da se ž njim borijo vitezi.

Ti so radi ustrezali njegovi želji. Ulrik Liechtensteinski in nasprotnik sta jezdila potem z naperjenima sulicama drug proti drugemu in vsak si je prizadeval drugega vreči iz sedla. Kogar je Liechtenstein premagal, t. j. vrgel s konja v pesek, se je moral zavezati, da mu stori neko uslugo. Kdor pa je obsedel trdno v sedlu, ta je dobil od Liechtenšteina zlat prstan v spomin. Ulrik je bil tudi pesnik, toda moral je svoje verze pisarju narekovati, ker takrat še ni bilo obično, da bi dečke poučevali v čitanju in pisanju.

Kadar je nov knez zasedel prestol, so mu člani plemenitih rodovin in visokii duhovniki v imenu vse dežele prisegli pokorščino in zvestobo. Za to jim je knez podaril odlične službe, dostojanstva in posestva. Visoki duhovski in posvetni gospodje so bili torej zastopniki dežele; imenovali so jih tudi **deželne stanove**. Ti so se na knežje povelje od časa do časa shajali ter posvetovali ž njim o blagostanju dežele. Take skupščine so se imenovali **deželni zbori**. Kadar je sovražnik pretil deželi, so dovoljevali deželni stanovi na deželnem zboru davek in vojaški nabor. Vsakemu graščaku je bilo namreč predpisano, koliko mož vojakov ali podložnikov mu je oborožiti kot jezdece ali pešce in jih poslati na zbirališče. V vsakem gradu je bila orožnica in deželni stanovi sami so postavili okoli leta 1630. poleg deželne hiše vojaško orožarno, v kateri se še sedaj shranjuje lepo število starega orožja.

9. Mesta in meščani.

Mesti Ptuj in Celje sta stali že za Rimljanov, a o preseljevanju narodov sta bili razpadli, in šele v poznejšem času so se ondi zopet nastanili prebivavci. Druge mestne naselbine so nastale okolo gradov Travngavcev, Babenberžanov in njih naslednikov. Ondi so se naselili ljudje, ki so dobili od grajskih gospodov košček zemlje v obdelovanje in se živili s poljedelstvom; razen teh so se nastanjevali tam tudi rokodelci in trgovci. Vsi ti so bili pod varstvom deželnega kneza in so osnovali sčasoma občino. Taka občina se je zvala mesto, prebivavci pa meščani. Ko se je njih število pomnožilo, so dobili pravico, voliti si sodnika in v obrambo obkoliti mesto z obzidjem in globokim jarkom.

Najstarejši del mesta Gradca je bil grad, ki je stal na mestnem griču. Ob njega vznožju se je razvilo mesto. Prve hiše so stale v današnji Zagati, (Sackstrasse), zakaj ondi jih je varoval na eni strani grad, na drugi pa Mura. Okoli l. 1150. je že stala v Gradcu cerkev sv. Ilja, ki so jo pozneje prezidali v sedanjo stolno cerkev. Poleg nje je stal deželnoknežji grad. Potem so obkolili mesto z zidovjem in trdnimi vrati. Število vrat se je pomnožilo sčasoma na osem; od teh so še samo Grajska in Pavlovska vrata. Okoli leta 1550. so prizidali gradu močno ozidje s stolpi in ga tako prezidali v trdnjavo, ki je bila baje nepremagljiva. Da ne bi manjkalo posadki vode,

so na dvoru starega grada napravili kapnico in in kmalu potem 94 m globok vodnjak, ki se imenuje «turški vodnjak», ker so ga pomagali izkopavati ujeti Turki.

Leta 1578. je dal nadvojvoda Karel II. stari grad podreti in l. 1588 postaviti osemoglati, štirinadstropni zvonik. V najvišem nadstropju visi nad 4000 kg težek zvon, takozvana «Liesl». Ta zvon so zlili v Gradcu. Na grad in k trdnjavi na mestnem griču je vodil od grada v mestu podzemeljski hodnik.

Meščani so navadno obrtovali in trgovali, toda obdelovali so često tudi polje. Tudi v Gradcu so bili na dvorišču mnogih hiš hlevi in skednji. Meščani, ki so se pečali z enim in istim rokodelstvom, so stanovali navadno v isti ulici, ki so se nazivale po njih. Take so bile in so še v Gradcu sodarska, barvarska ter ostrogarska ulica (Sporgasse). Tudi so se združili mojstri in pomočniki istega rokodelstva v stanovske zveze — zadruge — katerim so rekali «cehi».

Meščani vseh krajev so imeli posebno veselje z lepimi župnimi cerkvami, zato so tudi radi prispevali, če je bilo treba sezidati in vzdrževati cerkev. Prve cerkve na Štajerskem so bile iz lesa, a prav kmalu so jih nadomestili z zidanimi.

V vseh samostanih so izvedeni menihi sodelovali pri zgradbah raznih cerkva. Pozneje so se izvežbali v stavbarstvu tudi posvetni stavbeniki in nastale so stavbene zadruge ali društva zidarskih in kamenarskih mojstrov in pomočnikov, ki so prevzela zgradbo božjih hiš.

Sprva so narejali nad vrati, okni in svodi krožne obloke, zato imenujemo tak slog **krožno-obločni slog**. Imenuje se tudi **romanski** slog, ker so v njem zidali najprej v južnih ali romanskih deželah. Najlepša zgradba te vrste na Štajerskem je cerkev sekovskega samostana blizu Knittelfelda. V tem slogu je zidana nova frančiškanska cerkev v Mariboru.

Sčasoma se je razširil po Štajerskem nov slog, imenovan **gotski**, v katerem je sezidanih največ cerkva naše dežele. Ta slog spoznamo po tem, da imajo vrata, okna in oboki v zgornjih delih namesto krožnega **rtast** oblok; stolpi, zidani v tem slogu, so kaj vitki in nekako lično izdelani. Najlepša cerkev te vrste je župnijska cerkev v **Muravu** na Gornjem Štajerskem. Pоставil jo je Oton Liechtensteinski, sin pesnika Ulrika Liechtensteinskega. Na slovenskem Štajerju so lepe cerkve, zidane v gotskem slogu: na **Ptujski gori**, na **Svetini** nad Celjem, v **Solčavi**, v **Slov. Gradcu**, cerkev sv. Treh kraljev v benediški župniji v Slovenskih goricah.

Cerkve, posebno pa samostani, hranijo mnogo umetno izdelanih zlatenin, kakor kelihe, monštrance in bogato okrašene mašne plašče. Pa tudi s kovaštvom se je pečalo mnogo mojstrov. Na nekaterih pokopališčih nahajamo lepe križe, na cerkvah, gradovih in na posameznih hišah meščanov vidiš umetno izdelane okove, trkala na vratih, omrežja in opirala. Mnogo takih umetnin, pa tudi mizarских in lončarskih izdelkov (skrinje, mize, obložci, peči in razne posode) je zbranih v

Narodnem muzeju v Mariboru in deželnem muzeju v Gradcu. Vse pričajo o marljivosti, spretnosti in o umetniškem čutstvu štajerskih rokodelcev.

10. Francozi na Štajerskem.

Razen Ogrov in Turkov so tudi **Francozi** Štajercem delali silo in nadlogo.

Leta 1740. je odmril s cesarjem Karlom VI. moški rod habsburške rodbine in zavladała je avstrijskim deželam umrlega cesarja hči, **Marija Terezija**. Bila je z vojvodo **Francem Štefanom Lotarińskim** poročena in je vladala izvrstno do leta 1780. Istotako je bil za blaginjo ljudstva vnet njen sin in naslednik, cesar **Jožef II.**, ki je umrl leta 1790. Njegov nečak **Franc**, ki je nastopil vlado l. 1792., se je z Francozi zapletel v vojno, ki je trajala 6 let.

V zadnjem letu vojne (1797.) je iz Italije pridrla francoska armada pod poveljstvom **Napoleona Bonaparta** na Koroško in od tod na Gorenje Štajersko. Pomikala se je prek Unzmarkta, Judenburga, Knittelfelda in Ljubnega v Bruck; iz tega mesta je odšel en oddelek v Gradec. Sem je prišel tudi general Bonaparte. Deželi je v onih hudih časih vladal namesto cesarskega namestnika zbor dvajsetih mož, med katerimi so bili: knezoškof sekovski grof **Arko**, reinski opat **Kuntschak**, grof Ferdinand **Attems**, plemenitaš **Jakomini** in meščan Gašper **Dobler**. Na čelu jim je stal deželni glavar grof **Breuner**. Ko so bili ti možje nekega dne zbrani v deželni

hiši, jih je francoski vrhovni poveljnik po enem svojih generalov pozval, naj prelomijo zvestobo cesarju Francu II. in se pokorijo Francoski. Toda knezoškof sekovski je vzkliknil ogorčen radi tega poziva: «Zvestobo smo prisegli svojemu cesarju in nikoli ne bomo prelomili prisege.» Vsi drugi zborniki so ponovili te besede in Bonaparte se je vrnil ves razljučen v Göss pri Ljubnem, kjer je stanoval.

Kmalu po tem, dne 18. aprila, so sklenili poslanci cesarja Franca z Bonapartom v vrtni hiši meščana Jožefa pl. Eggenwaldskega v **Ljubnem** premirje in Francozi so zapustili Štajersko.

Zmagoviti Francozi so se vedli zelo oblastno; vzeli in uropali so prebivavcem živila, obleko in denar. Mnogi vaščani so zakopali svojo imovino, živino pa so odgnali v gozde.

Radi velikih zmag se je Napoleon Bonaparte slavohlepnim Francozom toli prikupil, da so ga leta 1804. izvolili in proglasili za francoskega cesarja. Imenoval se je **Napoleon I.** Nato je proglasil tudi nemški cesar Franc II. avstrijske dežele za **cesarstvo** in si vzdal naslov dednega avstrijskega cesarja. Od leta 1804. je torej Avstrija cesarjevina in prvi avstrijski cesar je **Franc I.** V naslednjem letu je nastala zopet vojna s Francozi. Tudi takrat so zmagali Francozi. En oddelek sovražnikov se je pomikal iz Dolenje Avstrije proti sloveči romarski cerkvi Marijinemu Celju, drugi pa je vdrl pri Altenmarktu na Štajersko in se pomikal prek Eisenerza in Ljubnega v Gradec. Istočasno pa

je pridrevila tudi od juga francoska vojska na Štajersko. Vsi večji kraji naše dežele so dobili takrat francoske vojake na stan, katerim so morali dajati žita; vrhutega so Francozi izsilili deželanom veliko denarja.

Z letom 1809. so napočili naši deželi zopet hudi časi. Cesar Franc je bil odstopil Francozom več dežel, a hotel jih je iznova privojskovati. Leta 1808. so se tudi na Štajerskem pripravljali na boj in nadvojvoda Ivan je uredil deželno brambo. Sestavljena je bila iz mož in mladeničev, ki se niso prištevali redni vojski, a hoteli so vendar ob tem nevarnem času služiti domovini. Toda bojna sreča ni bila leta 1809. mila Avstriji. Cesar Napoleon je pridrl iz Bavarskega ob Donavi do Dunaja. Nadvojvoda Karel je sicer pri vaseh **Aspernu** in **Esslingu** ob levem bregu Donave blizu Dunaja premagal Napoleona, toda ta je dobil kmalu potem zopet pomoči. H koncu majnika je pridrla francoska vojska od juga do Gradca in ga obsedla. Na gradu je bilo 900 Avstrijcev pod poveljstvom majorja Franca **Hackherja**. Francozi so zahtevali, naj jim izroči trdnjavo; a pogumni mož se jim ni udal, Rekel je: «Dobil sem povelje, da branim trdnjavo in po tem povelju se bom ravnal, naj pride, kar hoče.»

Radi tega so Francozi sklenili grad oblegati. Postavili so pred Pavlovimi vrati in v Grabnu topove, iz katerih so začeli dne 13. junija ob 12. uri opoldne streljati, da je groza obhajala meščane. Po noči so naskakovali oblegovavci obležence, a ti so jih krepko odbili, in ker tudi topove

krogle niso naredile posebne škode, je bilo oblegovanje brez uspeha.

Kmalu na to je bil cesar Franc I. primoran skleniti s sovražnikom mir. Vsled tega je prišla Graška trdnjava v francosko last. Pogumna posadka je s poveljnikom zapustila mesto in Francozi so posedli grad. Razbili so meseca novembra in decembra trdnjavo, vendar je francozki poveljnik ukazal, naj se ne oškodujeta stolp z uro in pa zvonik; toda meščani so morali dati zato vojakom primerno darilo v denarju.

Mestni grič je bil prej gol. Leta 1839. so začeli po nasvetu feldmaršal-lajtnanta barona **Weldena** na pobočju zasajati drevesa. Tako se je izpremenil mestni grič v park in danes stoji v njega sredini Weldenov spomenik.

11. Nadvojvoda Ivan.

Nadvojvoda Ivan se je porodil leta 1782. kot sin velikega vojvode Leopolda Toskanskega (v Italiji), ki je postal po smrti brata, cesarja Jožefa II., l. 1790, njegov naslednik na Avstrijskem in Nemškem. Nadvojvoda Ivan še ni bil devetnajst let star, ko so mu izročili poveljstvo vojske, ki se je bojevala proti Francozom na Bavarskem; tudi pozneje se je često odlikoval na bojišču ali pa je vodil deželno brambo.

Večkrat je potoval na Gorenje Štajersko, zakaj rad je zahajal v prosto naravo; ob takih prilikah je spoznaval preproste prebivayce štajerske dežele, ki so se mu skoro priljubili.

Dasi je bil za vojaštvo vzgojen, so ga vendar veselile tudi znanosti in umetnosti. Na potovanju je nabiral razne prirodnine, rastline in posebne rudnine, tudi stari denar, listine in druga stara pisma, ki pričajo o preteklosti Štajercev. Te dragocene zbirke je podaril nadvojvoda leta 1811. štajerskim stanovom, ki so kupili takozvani «Lesliehof» v Ravberjevi ulici, da bi ondi hranjevali podarjene reči. Tako je nastal deželni muzej **Joanej** (Joanneum).

Leta 1807. je kupil nadvojvoda Ivan na Dolénjem Avstrijskem blizu štajerske meje graščino Thernberg ter si pre naredil stari grad v stanova-lišče. Od tod je zahajal na Štajersko, ki se mu je vedno bolj prikupilo. Naposled si je nakupil v naši deželi posestvo in se v njej trajno nastanil.

Leta 1818. je kupil kmetijo, «Brandhof» imenovano, ki leži na pobočju nekega griča, južno od Marijinega Celja. To kmetijo je pre naredil v prijetno in udobno bivališče. Na pristavah in drugih pohištvih je bilo vzgledno gospodarstvo. V Brandhofu se je poročil s preprostim dekletom slovenskih staršev. Ondi je preživel, kakor sam pravi, najsrečnejše dneve svojega življenja.

Leta 1822. je nakupil v **Pekrah** ob Pohorju vinograd in sam je nadziral delavce, ko so zasajali trte iz porenskih goric. Vinograd, v katerem raste izborno vino, se imenuje Johannesberg.

Že od nekdanj kopljejo v štajerskem rudniku Erzbergu železno rudo. Kdor je imel delež rud-

nika in je železno rudo podelaval, se je imenoval rudniški deležnik. Da bi rudarstvo dvignil na višjo stopinjo, je postal tudi nadvojvoda Ivan I. 1822. rudniški deležnik. Dal je goro Erzberg po strokovnjakih preiskati, narisati zemljekaze (mape) ter je po očetovsko skrbel za delavce. Po njegovem nasvetu so rudniški deležniki ustanovili društvo «rudniška zadruga». Z njegovo podporo se je ustanovila v **Vordernbergu**, kjer je imel hišo, rudarska šola, ki so jo pozneje premestili v Ljubno ter razširili v rudarsko višjo šolo ali akademijo. Nadvojvoda Ivan je kupil potem tudi fužine v **Obergradnu** pri Köflachu in valjarno za pločevino v **Kremsu** blizu Voitsberga.

Leta 1828. je kupil v Lenartski ulici v **Gradcu** hišo z vrtom in si je zgradil krasno palačo. Naposled si je še kupil graščino **Stainz**. Nadvojvoda Ivan je bil torej v naši deželi stalno naseljen: bil je kmetovavec, rudniški deležnik, obrtnik in veleposestnik.

Nadvojvoda Ivan je sovražil lenobo. Delal je od ranega jutra do pozne noči. S tem je izpodbujal i druge, da so vestno opravljali svoje stanovske dolžnosti ter marljivo delali. Ustanovil je Kmetijsko družbo, ki je kmalu štela 2000 članov. Nadvojvoda Ivan stoji v prvi vrsti onih mož, ki so rano spoznali veliki pomen železnic; njega zahvalimo, da so zgradili južno železnico skozi našo deželo.

Po neumornem delu za korist naše dežele je odpočival na svojem posestvu Brandhofu, a

okrepljal se je tudi s tem, da je potoval po planinah. Navadno je bil oblečen kakor preprost gorski lovec: nosil je zelen klobuk s podbradkom divjega kozla, sivo lodnato suktnjo z zelenim ovratnikom, irhaste hlače do kolen, zelene volnate nogavice in črevlje podvezanke. Tako je plazil, s puško na rami, z dolgo gorsko palico v roki po strmih višinah in se drsal ob planinski palici v dolino. Rad je poslušal petje planincev in se naslajal z zvoki citer in cimbal. Pogovarjal se je z ženjicami v dolini, z rudarji v rudniku, z delavci pri ognju plavžev, s pastirji na planini. Rad je opazoval ljudstvo pri delu in mu je pomagal, kadar je mogel. Vstopil je v marsikatero kmetsko pohištvo ter si ogledal hlev in skedenj, hišo in klet, vrt in polja. Hvalil je in grajal, svetoval in pomagal revežem, temu je podaril seme, onemu orodje.

Delovanje nadvojvode Ivana sega v vladarsko dobo treh cesarjev. Cesarju Leopoldu II., ki je umrl leta 1792., je sledil sin Franc II., ki se imenuje kot prvi cesar avstrijski Franc I. Po njegovi smrti leta 1835. je prevzel vladarstvo njegov sin Ferdinand I. Toda 2. decembra leta 1848. je odložil vladarstvo in zasedel je avstrijski prestol njegov nečak nadvojvoda **Franc Jožef**. V vladarski dobi našega cesarja je živel nadvojvoda Ivan samo še 11 let, zakaj leta 1859. je umrl v starosti 77 let. Njegovo truplo so prepeljali na Tirolsko in ga pokopali v kapeli pred gradom Schönno pri Meranu. Hvaležni Štajerci pa so postavili svojemu dobrotniku spomenik

na glavnem trgu v Gradcu, ki ima med drugim napis:

Nepozaben žije v ljudstvu
On, ki ljudstva zabil ni.*

12. Cesar Franc Jožef.

Naš cesar **Franc Jožef** je sin nadvojvode Franca Karla; porodil se je 18. avgusta 1830. leta v Schönbrunnu pri Dunaju. Princ je bil jako ukaželen in marljiv in je že v mladih letih vestno in natanko izpolnjeval svoje dolžnosti.

Leta 1848. so se pričeli, kakor v drugih državah, tako tudi v Avstriji, nemiri in pokrajini Lombardija in Benečija, ki sta spadali takrat avstrijskemu cesarstvu, sta se hoteli združiti s kraljevino Sardinijo, kateri je vladal Karel Albert. Ta je pridrl z vojsko v Lombardijo. Poveljnik avstrijski vojski, ki je stala v Gorenji Italiji, je bil vojni maršal **Radecki**. Ta je bil izvrsten vojskovodja in vzlic visoki starosti poln junaškega poguma in tako priljubljen pri vojaki, da so ga imenovali «oče Radecki». Pri **Santi Luciji** blizu Verone se je vnela bitka. Nadvojvoda Franc Jožef, ki je bil takrat prvič na bojišču, je neustrašen navduševal vojake in zmaga se je kmalu nagnila na našo stran. Pobiti kralj je rad sklenil mir, ki mu ga je zmagovavec ponudil.

* Unvergessen lebt in Volke,
Der des Volkes nie vergaß.

Ker so se nemiri v avstrijskih deželah ponavljali, je premestil cesar **Ferdinand** prestolico iz Dunaja v Olomuc na Moravskem. Ondi se je odpovedal prestolu, ki ga je zasedel potem njegov nečak **Franc Jožef**. To se je zgodilo dne 2. decembra l. 1848. v dvorani knezoškofovske palače, kjer so se zbrali najvišji državni dostojanstveniki. Ko je vladar blagoslovil naslednika in ga srčno objel, rekoč: «Bog te varuj», so vsakogar polile solze.

Cesar Franc Jožef je prevzel vladarstvo v težavnih časih, a posrečilo se mu je s pomočjo zvestih svetovavcev urediti notranje razmere in pomiriti državo. Rad bi bil vladal v miru, toda razmere so ga prisilile, da je moral trikrat prijeti za meč.

Tudi naslednik Karla Alberta Sardinskega, kralj Viktor Emanuel, je hotel združiti Lombardijo in Benečijo s svojo državo. Pridobil si je v ta namen prijateljstvo francoskega cesarja Napoleona III., ki je poslal močno vojsko proti Avstrijcem v Gorenjo Italijo. Tako je stala avstrijska vojna dvema sovražnikoma nasproti in bila je po junaškem boju premagana. Cesar sam je prevzel nadpoveljstvo in stal v bitki pri Solferinu v najhujšem bojnem metežu. Toda Avstrijci so se vendar morali umakniti. Na to je sklenil cesar mir ter prepustil Lombardijo Sardiniji. Tudi leta 1866. se je Avstrija bojevala ob enem z dvema sovražnikoma. Italijanski kralj Viktor Emanuel je hotel tudi Benečijo z glavnim mestom Benetkami združiti z Italijo in je zahteval,

da mu cesar Franc Jožef odstopi Benečijo. Ker se mu to ni ugodilo, se je zvezal s pruskim kraljem Viljemom.

Avstrija je pripadala takrat z zahodnimi deželami še Nemčiji, ki je obsegala 38 držav (Nemška zveza). Pruski kralj pa je zahteval, naj avstrijski cesar izstopi iz te zveze, da bi bila potem Prusija edina velika država (velevlast) v nemški zvezi. Toda cesar se je držal svoje pravice in tako je prišlo do vojne s Prusijo in z nje zaveznico, Italijo.

Vrhovni poveljnik avstrijske vojske v Italiji, nadvojvoda Albreht, je zmagal Italijane dne 24. junija pri Custozi, hrabri admiral Viljem Tegethoff, rojen Mariborčan, pa pri otoku Visu dne 20. julija. Nesrečna pa je bila naša armada na severnem bojišču, kjer so jo bolje oboroženi Prusi dne 3. julija premagali pri Kraljevem Gradcu ob Labi. Spricho tega je bil cesar Franc Jožef prisiljen, izstopiti iz nemške zveze ter italijanskemu kralju prepustiti Benečijo.

Že leta 1860. je dal cesar svojim narodom ustavo, po kateri je delil zakonodajno oblast z ljudskimi poslanci.

Iznova se je ustava preosnovala leta 1867.; po tej novi ustavi je Avstrija razdeljena na dve polovici: prva obsega alpske in kraške dežele, Češko, Moravsko, Galicijo, Šlezijo in Bukovino, druga pa Ogrsko in Hrvaško. Vsaka polovica ima svoje zakonodajstvo in upravo. Naša domovina je torej dvodržavje in se imenuje **«Avstrijsko-ogrsko monarhija»**.

Zakonodajno oblast v avstrijski državni polovici ima **državni zbor**, ki se deli na dve skupini: gosposko zbornico in zbornico poslancev. Zbornica poslancev je sestavljena iz mož, ki jih je izvolilo ljudstvo za svoje zastopnike; gosposka zbornica pa je iz udov cesarske hiše, visokih plemičev in duhovnikov, kakor tudi odličnih mož, ki jih je poklical cesar v gosposko zbornico radi velikih zaslug. O predlogih zakonov se posvetujeta in sklepata obe zbornici; toda le kadar cesar potrdi sklep, zadobi predlog zakonitost.

Dasi sta državni polovici glede na zakonodajstvo in upravo druga od druge nezavisni, vežejo ji vendar skupne stvari, tako n. pr. vojaštvo. Za to potrebni zakoni se sklepajo v posebnih zborih, ki sestojajo iz zastopnikov obeh državnih polovic in se imenujejo **delegacije**.

V stvareh posameznih dežel sklepajo **deželni zbori**. Štajerski deželni zbor šteje 73 članov.

Cesar ga skliče vsako leto v Gradec, kjer sklepajo deželni poslanci pod predsedništvom **deželnega glavarja**, — ki ga imenuje cesar sam — zakone o deželnih stvareh. Sklep deželnega zbora je zakonit, kadar ga potrdi cesar. Sklepe deželnega zbora izvršuje **deželni odbor**. Ta je sestavljen iz deželnega glavarja in šestih prisednikov, ki jih izvoli deželni zbor iz svoje sredine.

Mnoga stoletja so bili krščanski narodi Balkanskega polotoka pod oblastjo Turkov, ki so jih hudo stiskali. Leta 1878. so naročili evropski vladarji cesarju Francu Jožefu, naj posede **Bosno in Hercegovino**, ki meji na avstrijsko-ogrsko

monarhijo in upravlja obe. Vsled tega so po cesarjevem povelju udarile avstrijske vojske v te deželi; ena vojska se je pomikala ob Bosni ter dne 19. avgusta naskokoma vzela bosensko glavno mesto **Sarajevo**. Druga vojska pa je zasedla Hercegovino in nje glavno mesto **Mostar**. Dandanes skrbi avstrijska uprava v obeh deželah za blaginjo kristjanskih in mohamedanskih prebivavcev.

Cesar Franc Jožef je vladar miru. Leta 1879. je sklenil zvezo s pruskim kraljem in nemškim cesarjem Viljemom, ki mu je leta 1866. bil sovražnik. Tej zvezi je pozneje pristopil tudi italijanski kralj Humbert, naslednik Viktorja Emanuela. Ta **trozveza** skrbi za vzdrževanje miru v Evropi.

Naš cesar skrbi neprestano za blaginjo svojih narodov. Ker mu je mnogo do tega, da bi se vsak podložnik duševno izobrazil, se je pod njegovo vlado zboljšalo šolstvo in ustanovilo mnogo novih šol. Tudi na Štajerskem nahajamo skoraj povsod nova, lepa šolska poslopja. Obrt, industrija in trgovina so se močno povzdignile, nastale so mnogoštevilne tovarnice in železnice. Zakoni in dobrodelne naprave skrbe za blaginjo delavcev, katerih število se je zelo pomnožilo. Tudi glede znanosti in umetnosti se lahko meri Avstrijsko-ogrska z drugimi državami.

Kako je Avstrijsko-ogrska napredovala pod vlado našega cesarja, to je dokazala velika svetovna razstava na Dunaju l. 1873. Sijajne dneve je takrat doživela Avstrija. Mnogi evropski knezi,

celo vladarji in poslanci iz tujih delov sveta, so prihiteli takrat na Dunaj.

Presvetli cesar se je večkrat mudil na Štajerskem, tako n. pr. leta 1878., ko so odkrili v Gradcu spomenik nadvojvode Ivana, in pa leta 1883., ko se je proslavljal spomin, da se je pred 600 leti bila štajerska dežela poklonila Habsburžanom. Takrat se je pripeljal cesar tudi v Maribor, da je razkril spomenik, ki so ga postavili Mariborčani svojemu rojaku Tegetthoffu. V Gradcu je ustanovila vlada dva nova znanstvena zavoda; cesar sam je prihitel l. 1888., da je otvoril c. kr. tehniško visoko šolo in leta 1895. c. kr. vseučilišče.

Kadar utrudijo cesarja vladarske skrbi, se pokrepča najrajši z lovom v gozdih pri Mürzstegu in Eisenerzu, kjer je obilo divjadi, kakor divjih koz, jelenov in srn.

Prijazno in uljudno občuje cesar z vsemi, ki so okoli njega; po domače se pogovarja s planincem, če ga naleti na lovu. Najbolj ga veseli, če more komu storiti dobroto. Torej ni čudo, da ga spoštujejo in ljubijo vsi podložniki. Ob vsaki priliki mu izkazujejo svojo ljubezen. Ne popisno veseli so pozdravili Avstrijci leta 1854. bavarsko princesinjo Elizabeto, ki si jo je izvolil cesar za soprogo. Presrčno veselje je navdajalo vse podložnike, ko se je 1858. razširila vest, da mu je rojen cesarjevič Rudolf. Velikanska je bila slavnost, ki so jo priredili avstrijski narodi l. 1879. cesarju in cesarici ob njiju srebrni poroki. In ko so se prirejale leta 1898. povsod slovesnosti v

spomin na 50 letno cesarjevo vladanje, je kipela iz src vseh avstrijskih narodov vroča želja, naj bi vladal naš cesar še mnogo let.

A tudi ob žalostnih dogodkih in nadlogah, ki so zadele cesarsko hišo, so dokazali narodi svojo ljubezen in vdanost. Globoko so bili ginjeni, ko se je leta 1889. razširila vest o smrti cesarjeviča Rudolfa; prav tako so bili vsi globoko užaljeni, ko je blagosrčna in plemenita cesarica Elizabeta l. 1898. nenadoma umrla. Ginjen je cesar zahvalil svoje narode ter naposled dejal: «Ostaje Mi še preblag dar: ljubezen in zvestoba Mojih narodov.»

